

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Лавренюк Олександр Володимирович

здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

Із вступом в дію чинного Кримінального процесуального кодексу України діяльність слідчих підрозділів, як і взагалі специфіка роботи слідчого, радикально змінилась. На це вказує порівняльний аналіз норм чинного кримінального процесуального законодавства та старого законодавства, яке з 20 листопада 2012 р. відійшло у небуття. Якість цих змін, аргументи докорінних перетворень у функціональних обов'язках слідчих, на перший погляд пересічного громадянина, можуть здаватися незначними, проте аналіз визначень, службових повноважень слідчого за новим законодавством вказує на протилежне.

Цілком слушною є думка М. В. Жогіна: «Слідчий – посадова особа державного апарату, обов'язки якої визначаються боротьбою зі злочинністю. Практично це виражено в тому, що слідчий у межах своєї компетенції зобов'язаний запобігати кримінальним правопорушенням, які готуються, та переривати кримінальні правопорушення, які вчиняються, перевіряти заяви, повідомлення, що надходять до нього, та інші сигнали про скоєні кримінальні правопорушення та при наявності їх ознак відкривати кримінальні провадження, а також проводити у них попереднє слідство» [1, с. 18–20].

Згідно з КПК України 2012 р., зокрема п. 16 ст. 3, «...Слідчий – службова особа органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим кодексом, провадити досудове розслідування кримінальних правопорушень» [2, с. 54].

Окрім того, аналіз норм повноважень слідчого за КПК України 1960 р. вказує на значне зменшення його прав та процесуальних обов'язків у кримінальному процесі.

Так, активна роль слідчих у справі укріплення законності в державі, велике значення їхньої діяльності щодо розкриття кримінальних правопорушень та виявлення злочинців обумовили надання їм широких повноважень при провадженні досудового слідства.

Слідчий уповноважений проводити самостійно всі слідчі та інші передбачені законом процесуальні дії у межах своєї компетенції.

Для реалізації своїх прав та обов'язків слідчий наділений широкими процесуальними повноваженнями.

Окрім того, М. С. Строгович влучно зазначає: «При провадженні попереднього слідства всі рішення про направлення слідства та проведення слідчих дій слідчий приймає самостійно, за винятком випадків, коли законом передбачено рішення суду чи отримання санкції прокурора, та несе відповідальність за їх законне та своєчасне проведення» [2, с. 216].

Основою повноважень слідчого є його процесуальна незалежність та самостійність.

Повноваження слідчого мають владний характер. Це виражається у його праві застосувати заходи процесуального примусу, в обов'язку посадових осіб та громадян виконувати приписи слідчого, коли вони надані в межах його компетенції та в установленій процесуальній формі.

Розкриття кримінального правопорушення в багатьох випадках залежить від взаємодії між слідчим та органом дізнання. Тому кримінально-процесуальний закон 1960 р. та КПК України 2012 р. наділяють слідчого певними повноваженнями і в цій сфері. Згідно із законом (зокрема ст. 40 КПК України 2012 р.) слідчий вправі надавати органам дізнання доручення та вказівки про проведення розшукових та слідчих дій, вимагати від органів дізнання співпраці у виконанні окремих слідчих дій у кримінальних провадженнях, які перебувають у нього в провадженні. Доручення і вказівки слідчого надаються в письмовій формі органам дізнання та обов'язкові для виконання. Таким чином, і в цьому випадку закон підкреслює владність повноважень слідчого та його головну роль при проведенні досудового слідства у кримінальних провадженнях.

Як зазначалося вище, повноваження слідчого передбачають, що при провадженні досудового слідства на нього покладаються певні обов'язки, дотримання яких гарантує виконання завдань кримінального судочинства.

Ми цілком підтримуємо думку М. В. Жогіна: «Регламентовані кримінально-процесуальним законом повноваження слідчого створюють реальну можливість для швидкого, всебічного та об'єктивного розслідування кожної кримінальної справи» [3, с. 18–20].

Згідно з новим кримінальним процесуальним законодавством права та обов'язки слідчого є дещо біднішими. Так, у ч. 2 ст. 38 КПК України 2012 р. «Орган досудового розслідування» вказується: «Досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою», а в ч. 4 ст. 38 цього ж КПК України зазначається: «Орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення

ефективності досудового розслідування». На нашу думку, вказаний перелік прав та обов'язків є недостатньо визначеним та конкретним.

Якщо ж звернутись до визначення стадії досудового розслідування кримінального правопорушення попередньої епохи, то встановимо, що розслідування кримінального правопорушення складає виконувани в установленому порядку діяльність органів дізнання та попереднього слідства, в процесі якої встановлюються наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винуватість особи, яка його скоїла, та інші обставини, які мають значення для правильного рішення у справі [4, с. 75]. Вказане визначення, на наше переконання, є більш повним, конкретним, взаємодоповнюючим.

Недостатньо уваги, на нашу думку, законодавець приділив і процесуальній незалежності слідчого у новому кримінальному процесуальному законодавстві. Так, у ст. 40 КПК України 2012 р., яка має назву «Слідчий органу досудового розслідування», зазначається, що у більшості випадків слідчий приймає процесуальні рішення за погодженням із прокурором, і лише в ч. 5 вказаної статті як наслідок збереження колишньої самостійності вказується: «Слідчий, здійснюючи повноваження відповідно до вимог цього кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, в яку втручання осіб, котрі не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого» [5, с. 14].

Таким чином, забезпечення прав і законних інтересів потерпілого здійснюється слідчим постійно протягом усього періоду розслідування кримінального правопорушення з використанням різноманітного правозабезпечувального інструментарію, визначеного КПК України.

Література:

1. Настільна книга слідчого : практ. посіб. ред. кол. Ю. І. Руснак. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2014. 446 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. Т. 1. Х.: Право, 2016. 768 с.
3. Карпушин С.Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. акад. внутрішніх справ. Київ, 2016. 22 с.
4. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право. Курс лекцій: навчальний посібник. Київ: Істина, 2015 р., с. 412-417.
5. Лобойко Л. М. Неформальні практики застосування КПК України 2012 р. в частині взаємодії прокурорів, слідчих та оперативних

підрозділі в Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали пост. діючого наук.-практ. семінару, 17 жовт. 2014 р. Служба безпеки України, Ін-т підготовки юрид. кадрів для СБУ Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2014. Вип. 6. С. 139-142 .

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-358-6-28>

СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Левадний Роман Сергійович

*здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),
Національна академія Служби Безпеки України
м. Київ, Україна*

Кравченко Олександр Сергійович

*здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),
Науково-дослідний інститут публічного права м.
Київ, Україна*

Збройна агресія російської федерації спричинила низку викликів для здійснення кримінального судочинства в Україні. Постійні активні бойові дії та відсутність доступу до територій, де були скоєні кримінальні правопорушення, призвели до певних проблем на стадії досудового розслідування, зокрема під час проведення окремих процесуальних дій (зокрема, дистанційного допиту свідків, ознайомлення та зберігання інформації з відкритих джерел), ухвалення, прийняття та виконання процесуальних рішень (зокрема доступу до суду), проведення так званого заочного досудового розслідування (in absentia), відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження тощо. Дану тему висвітлювали у своїх працях такі вчені та науковці, як: О. І. Верещак, С. М. Гусаров, С. В. Шмаленя, В. М. Валентій-Гезун, В. Г. Гончаренко, В. Т. Нора, М. С. Шумила та ін.

Після початку повномасштабного російського наступу на територію України та введення воєнного стану на її території, до чинного КПК України було внесено низку змін, зокрема, було перейменовано главу IX¹ яка отримала назву "Особливий режим досудового розслідування та судового провадження в умовах воєнного стану" [1]. Починаючи з